

Versta iš: “A Brief History of Alternative Education“ by Ron Miller. Šaltinis: <http://www.educationrevolution.org/history.html>. Vertimo paslaugas pirkto Švietimo aprūpinimo centras, vykdydamas projektą „Alternatyvus ugdymas švietimo sistemoje“. Projektas yra finansuojamas pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą iš Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų. Vertimą atliko vertimų biuras „Magistra“.

Trumpa alternatyviojo ugdymo istorija

Autorius Ronas Milleris (Ron Miller)

Kodėl gyvuoja alternatyviosios mokyklos? Dabartinė valstybinio švietimo sistema pradėjo veikti ketvirtajame devynioliktojo amžiaus dešimtmetyje, siekdama suteikti bendrą, kultūriškai suvienodinančią edukacinę patirtį visiems vaikams, tačiau jau nuo pat pradžių tam tikros pedagogų, tėvų ir pačių mokinių grupės atsisakė dalyvauti šioje sistemoje. Jų argumentai įvairūs, kaip ir jų pasirinkti alternatyvūs mokyklinio lavinimo (ir nelavinimo) būdai. Alternatyviojo ugdymo istorija – tai spalvinga socialinių reformatorių ir individualistų, tikinčiųjų ir romantikų istorija. Tačiau nepaisant šių žmonių skirtingumo, juos vienija ypač didelis dėmesys socialinei, moralinei, emocinei ir intelektinei jaunuolių raidai, be to, jie skrupulingiau, negu tai daroma kitose valstybinių mokyklų programose, taikė tuos ugdymo metodus, kurie visų pirma ir puoselėja šiai raidai būtinas savybes.

Valstybinio švietimo istorikai aprašė, kaip per laikotarpį trukusį nuo 1837 m. (kai Horacijus Manas (Horace Mann) tapo pirmuoju įtakingu valstybinės švietimo institucijos lyderiu) iki dvidešimtojo amžiaus pradžios (kai psichologijos, mokymosi ir organizacinės vadybos srityse pradėtos taikyti naujos mokslinės teorijos), itin siauras mokymo modelis buvo visuotinai įtvirtintas kaip „vienintelė geriausia valstybinio švietimo sistema“. Pagal šio modelio principus mokymo tikslas buvo panaikinti kultūrinę įvairovę ir asmeninį išskirtinumą, siekiant besiplečiančiai industrinei sistemai suformuoti lojalių piliečių bendruomenę ir efektyvią darbo jėgą. Pagrindinis ugdymo tikslas buvo suvaržyti augančią jaunuolių energiją, siekiant politinio ir socialinio vienodumo, ir užtikrinti sparčiai augančios verslo ekonomikos sėkmę. Dvidešimtojo amžiaus pradžioje šie tikslai buvo trumpai apibūrėti terminu „socialinis efektyvumas“, kurį dažnai vartojo švietimo lyderiai.

Alternatyviausias mokyklas ir mokymąsi namuose renkasi daugybė žmonių, nes, jų įsitikinimu, minėtas „socialinio efektyvumo“ scenarijus nepripažįsta tokių vertybių kaip individualumas, kūrybingumas, demokratinis bendruomenės gyvenimas ir dvasinė raida. Iš tikrųjų H. Mano siekiui – centralizuoti valstybinį švietimą – nuo pat pradžių priešinosi religiniai lyderiai ir kiti kritikai, tvirtindami, kad švietimas yra bendruomenės, šeimos ir asmens reikalas, o ne valstybės primetama politinė programa. Pavyzdžiui, devynioliktojo amžiaus vidurio transcendentalistai – Ralfas Emersonas (Ralph Emerson), Henris Toro (Henry Thoreau), Bronsonas Alkotas (Bronson Alcott), Orestas Brausonas (Orestes Brownson), Džordžas Riplis (George Ripley) ir kt. – kritikavo valstybinio švietimo nelankstumą ir kai kurie iš jų įsteigė savo alternatyviausias mokyklas. Nuo 1834 iki 1838 m. Bostone veikusi B. Alkoto mokykla (angl. *Temple School*), kurioje mokėsi ir jo duktė Luiza Mei, yra išskirtinis istorinis alternatyviojo ugdymo modelis. B. Alkotas nepripažino jo laikų

Versta iš: “A Brief History of Alternative Education“ by Ron Miller. Šaltinis: <http://www.educationrevolution.org/history.html>. Vertimo paslaugas pirkto Švietimo aprūpinimo centras, vykdydamas projektą „Alternatyvus ugdymas švietimo sistemoje“. Projektas yra finansuojamas pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą iš Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų. Vertimą atliko vertimų biuras „Magistra“.

mokymo metodų (mechaninio išiminimo ir atkartojimo atmintinai) ir skatino Sokrato dialogą, ypač pabrėždamas moralinį ir dvasinį aspektus.

Daugeliui dvidešimtojo amžiaus alternatyviųjų mokyklų judėjimų pradžią davė trys Europos filosofai ir pedagogai: Žanas Žakas Ruso (Jean-Jacques Rousseau), Johanas Heinrichas Pestalocis (Johann Heinrich Pestalozzi) ir Frydrichas Frebelis (Friedrich Froebel). 1762 m. išleistoje knygoje „Emilis“ Ž. Ž. Ruso teigia, kad ugdymas turi atitikti natūralią vaiko raidą, o ne visuomenės poreikius; tos visuomenės, kuri, kaip tvirtina autorius, linkusi prieštarauti viskam, kas organiška, natūralu ir dvasinga. Šis vidinės žmogaus prigimties raidos išryškinimas tapo svarbiausiu filosofiniu daugelio alternatyviojo ugdymo judėjimų pagrindu. Jis turėjo įtakos ne tik pažangiems pedagogams, bet ir daugybei liberalių pažiūrų žmonių. Devynioliktojo amžiaus pradžioje šveicarų pedagogas J. H. Pestalocis atidarė mokyklas našlaičiams, kuriose buvo taikomi Ž. Ž. Ruso principai. Jo veikla įkvėpė Europos ir Amerikos pedagogus (tarp jų ir B. Alkotą). Vienas iš jo sekėjų Džozefas Nefas (Joseph Neef) emigravo į JAV ir 1809–1827 m. trijose valstijose įkūrė mokyklas, kuriose ugdymas orientuotas į vaiką. Kitas J. H. Pestalocio mokyklos mokytojas buvo F. Frebelis, kuris vėliau išgarsėjo sukūręs vaikų darželio modelį, tačiau turbūt ne visi yra girdėję, kad F. Frebelis visus mokyklinio lavinimo lygius išivaizdavo kaip puoselėjamus spontaniškos vaiko raidos „darželius“.

Ši filosofinė samprata stipriai paveikė Fransį Parkerį (Francis Parker), kuris kartu su Džonu Diuju (John Dewey) devynioliktojo amžiaus pabaigoje inicijavo progresyviojo ugdymo judėjimą. Valstybinės mokyklos direktorius, mokytojų rengimo programos vadovas ir populiarus pranešėjas bei autorius F. Parkeris buvo įsitikinęs, kad švietimas turi tenkinti vaikų poreikius ir atitikti jų mąstysenos bei mokymosi stilius. Nors F. Parkeris (ir daugelis kitų pažangių pedagogų) pats bandė iš vidaus pertvarkyti „vienintelę geriausią sistemą“, jo įtaka pirmaisiais dviem šio amžiaus dešimtmečiais buvo juntama daugelyje alternatyviųjų mokyklų, ypač tų, kurios buvo susijusios su pažangiais pedagogais: Margarita Naumberg (Margaret Naumberg), Helena Parkhurst (Helen Parkhurst), Karolina Prat (Caroline Pratt) ir daugybe kitų.

Tuo pat metu du Europos švietimo pionieriai sukūrė alternatyvius metodus, pagrįstus Ž. Ž. Ruso, J. H. Pestalocio ir F. Frebelio idėjomis. Italų pediatrė ir psichiatrė Marija Montesori (Maria Montessori) vaiko raidą išstudijavo ne tik itin nuodugniai moksliskai, bet ir kartu remdamasi tvirtu religiniu įsitikinimu apie dievišką žmogaus pradą. Jos pirmieji „vaikų namai“ duris atvėrė 1907-aisiais. Austrų filosofas ir ezoterikas Rudolfas Šteineris (Rudolf Steiner) sukūrė dvasinį mokslą, vadinamą antroposofija, kuri taikė ne tik švietimo, bet ir medicinos, žemės ūkio, architektūros ir meno srityse. 1919 metais jis įsteigė pirmąją Valdorfo (Waldorf) mokyklą. Abu šie metodai davė pradžią svarbiems tarptautiniams judėjimams už permainas švietime.

Versta iš: "A Brief History of Alternative Education" by Ron Miller. Šaltinis: <http://www.educationrevolution.org/history.html>. Vertimo paslaugas pirkto Švietimo aprūpinimo centras, vykdydamas projektą „Alternatyvus ugdymas švietimo sistemoje“. Projektas yra finansuojamas pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą iš Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų. Vertimą atliko vertimų biuras „Magistra“.

Septintajame dešimtmetyje alternatyvusis ugdymas peraugo į platų socialinį judėjimą. Šiame dešimtmetyje į viešumą buvo iškeltos kontrkultūrinės temos, kurios visada buvo atskirtos ir beveik nepastebimos: rasinis teisingumas, pacifizmas, feminizmas ir priešinimasis verslo kapitalizmui. To meto masinės demonstracijos, alternatyvi gyvenama, publikacijos, riaušės ir teroro aktai miestuose privertė išsamiai išanalizuoti moderniąją visuomenę ir institucijas. Pedagogai ir rašytojai, tarp jų Polas Gudmanas (Paul Goodman), Džonas Holtas (John Holt), Džonatanas Kozolas (Jonathan Kozol), Herbertas Kolis (Herbert Kohl), Džordžas Denisonas (George Dennison), Džeimsas Herndonas (James Herndon) ir Ivanas Iljičius (Ivan Illich), aršiai užsipuolė „vienintelę geriausią sistemą“ ir jos socialinio efektyvumo principą. Valstybinio švietimo krizė ypač pasireiškė 1967–1972 m., kai visą sistemą iki pat pamatų sudrebino mokinių demonstracijos, mokytojų streikai ir stiprėjančios abejonės tradicinėmis prielaidomis. Jau vien per tuos metus buvo įsteigta daugiau nei 500 „laisvųjų mokyklų“ – nevalstybinių mokyklų, pagrįstų kontrkultūrinėmis, jeigu ne revoliucinėmis, idėjomis. Buvo diegiamos atvirosios pamokos ir „magnetinės“ mokyklos (alternatyvios valstybinės mokyklos). Į akademinis ir profesinius sluoksnius pradėjo skverbtis Ž. Ž. Ruso, J. H. Pestalocio ir F. Frebelio idėjos, paskatinusios baigiantis aštuntajam dešimtmečiui susiformuoti vadinamuosius humanistinio ir holistinio ugdymo metodus.

Kontrkultūra neįsivyravo; pastaruosius dvidešimt metų politikoje ir švietime kaskart tvirtai pabrėžiamos tradicinės vertybės. 1983 metais paskelbtoje prezidento Ronaldo Reigano „Meistriškumo švietime komisijos“ ataskaitoje „Nacija pavojuje“ (angl. *A Nation at Risk*) aiškiai apibrėžti tradiciniai Amerikos valstybinio lavinimo tikslai – socialinis efektyvumas ir ekonominis augimas. Ši ataskaita sukėlė didžiulę politinių pasirodymų, teisės aktų priesakų ir besaikio restruktūrizavimo bangą, kur svarbiausias tikslas buvo ugdyti drausmingesnius piliečius ir darbuotojus konkurencingai pasaulio ekonomikai. Džordžo Bušo darbotvarkė „Amerika 2000“ tapo Bilo Klintono programa „Tikslai 2000“ (dabar perkelta į teisės sritį), pratęsusi šį judėjimą „iš viršaus į apačią“, kad jaunosios kartos energiją nukreiptų verslo ekonomikos reikmėms tenkinti. Todėl pastaraisiais metais asmenų, kontrkultūros klestėjimo laikais dirbusių progresyviojo, humanistinio, į vaiką orientuoto švietimo srityje, viziją mažai kas palaikė, todėl daugelis jų perėjo į alternatyviasias įstaigas.

Valstybinėje švietimo sistemoje šiuo metu veikia daug alternatyvių programų mokiniams, galintiems mesti mokyklą, nes jiems ši nuasmeninta įprastinio lavinimo tvarka yra tapusi visiškai svetima. Vis dar veikia nemažos pažangių pedagogų ir kitokios grupės (pavyzdžiui, tokios, kurios skatina kalbos mokymąsi ir mokymąsi bendradarbiaujant), atkakliai siekiančios į valstybinį švietimą įtraukti daugiau demokratinių ir humanistinių tikslų. Tačiau nepaisant šių į mokinį orientuoto mokymosi „oazių“, švietimo sistema per pastarąjį dešimtmetį patyrė dar griežtesnę valstybinę ir federalinę mokymosi kontrolę, įtvirtinusią papildomą testavimą, politiškai privalomus „rezultatus“ ir nacionalinius standartus. Šiokių tokių vilčių teikia gana naujas nepriklausomų

Versta iš: “A Brief History of Alternative Education“ by Ron Miller. Šaltinis: <http://www.educationrevolution.org/history.html>. Vertimo paslaugas pirkto Švietimo aprūpinimo centras, vykdydamas projektą „Alternatyvus ugdymas švietimo sistemoje“. Projektas yra finansuojamas pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą iš Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų. Vertimą atliko vertimų biuras „Magistra“.

mokyklų (angl. *charter schools*) modelis, leidžiantis tėvams ir pedagogams novatoriams gauti valstybinį finansavimą, susiduriant su mažesnėmis biurokratinėmis kliūtimis, tačiau dar reikia išsiaiškinti, kiek laisvės būtų palikta tokioms mokykloms, jeigu būtų pradėta priverstinai taikyti nacionalinius standartus.

Kadangi valstybinių mokyklų sistemos vis labiau orientuojamos į verslo ekonomikos tikslus, tikėtina, kad dar daugiau šeimų ir pedagogų rinksis demokratiškesnes, asmenines vertybes, kurias suteikia alternatyviosios mokyklos ir mokymasis namuose. Jau pusantro amžiaus alternatyviosios mokyklos yra tarsi izoliuoti kontrkultūriniai anklavai, turintys itin mažai įtakos pagrindinės krypties švietimo principams ir politikai formuoti. Tačiau, regis, šiuo metu beauštančioje postindustrinėje ir postmodernioje eroje industrinio amžiaus „socialinio efektyvumo“ modelis, ko gero, pamažu taps atgyvenęs.

Galimas dalykas, kad, kaip numatė Ivanas Iljičius 1970 m. išleistoje knygoje „Numokyklinta visuomenė“ (angl. *Deschooling Society*) ir kaip aprašė Džeimsas Mofetas (James Moffett) neseniai išleistoje knygoje „Universalioji mokykla“ (angl. *The Universal Schoolhouse*), valstybinių mokyklų sistemos idėja jau baigia savo dienas. Pasak šių ir kitų autorių, demokratinėje visuomenėje, kurioje gausu informacijos, mokymasis bendruomenėje turi vykti visur, o jaunuoliams turi būti suteikiama ir prieinama mentorių, puoselėjančių įvairius asmeninius jų interesus ir mokymosi stilius, pagalba. Mūsų laukia dar ilgas kelias, kol įsivyras tokia sistema, tačiau jeigu mūsų visuomenė tikslingai judės šia linkme, galbūt atsiras alternatyviųjų pedagogų, kurie parodys mums tiesesnę kelią.